



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

# **Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia**

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

**Thomas <von Aquin, Heiliger>**

**Venetiis, 1593**

6 vtrum oporteat restituere eum qui accepit.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

an scilicet fuerit acceptio iniusta, ut furum, rapina, vsura, & hu-  
 iusmodi: vel sine iniustitia, ut inuentio, successio, mutuum, depo-  
 situm, & huiusmodi. Nam si teneatur ad restitutionem ratione  
 furci, & similia, tenetur ad expensas etiam in quadruplum,  
 si aliter non potest facere, quod res reddatur domino. Et ratio  
 est, quia dominus  
 rei ex eo, quod pas-  
 sus est furum, non  
 debet damnificari.  
 Constat autem, quod  
 damnificaretur, si  
 propriis expensis de-  
 beret recuperare re-  
 sibi ablatam. Cum  
 ergo ipse non tenea-  
 tur ad expensas, &  
 fur teneatur ad itera-  
 to statendum domi-  
 num rei in posses-  
 sione, conseqnes est,  
 quod fur teneatur p-  
 accidens, scilicet p-  
 pter accidentem dis-  
 tantiam, ad plus da-  
 ni sustinendum, quam  
 intulerit alteri. Nec  
 propterea conceden-  
 dum est, qd teneat  
 ad aliud, quam ad res-  
 titutionem. Sed quia  
 tenetur ad consum-  
 mata restitutionem,  
 qua per accidens re-  
 quit expensas: ideo  
 tenetur ad subuen-  
 dam dampnum. Nec  
 refert in proposito,  
 an fur, an passus fur-  
 tum, se absentauerit  
 a loco furci: sed sibi  
 imputat fur, qui fir-  
 rando efficit se debi-  
 tor em ad ponendum  
 dominum in posses-  
 sione rei sue, non in  
 hoc, vel illo loco,  
 sed simpliciter. Nec  
 debet dominus, qui  
 non potuit rem sua  
 ablatam ferre secum,  
 pariter teneatur autem,  
 si sine eius volunta-  
 te res sua pauperi  
 aut alteri daretur. Si  
 vero teneatur ad re-  
 stitutionem ratione  
 acceptiois non iniusta,  
 tunc cessante mora,  
 fraude, atque iniusto, quo  
 ad hanc, recessu debitoris,  
 non tenetur  
 debitor ad dampnum  
 subueniendum propter  
 restitutionem facien-  
 dam, etiam si ipse se  
 absentauerit: quia iure  
 suo uehatur, se absen-  
 tando propter negotium,  
 aut commodum, quando  
 non erat obligatus  
 significare creditoribus,  
 seu domino suum  
 recessum. Et ratio  
 est, quia in huiusmodi  
 debitor aut tenetur ad  
 restitutionem solum  
 ratione rei alienae apud  
 se, ut patet de inuen-  
 to, & ex successione  
 habito, deposito, &  
 huiusmodi, & sic con-  
 stat, qd non teneatur  
 ex huiusmodi incurrere  
 dampnum in propriis:  
 aut tenetur ratio-  
 ne acceptiois eius  
 voluntaria domini con-  
 cessione, ut in mutuo,  
 pignore, emptione, &  
 huiusmodi. Et sic cum  
 dominus exposuerit  
 se sponte huic periculo  
 distantiae, qua potest  
 abique cuiusque  
 iniuria ex utraque parte  
 interuenire, sibi ipse  
 imputat, & non ca-  
 ueri reddendum sibi  
 esse in tali loco. Vnde  
 seruandum est, qd au-  
 thor in hac responsione  
 dicit in huiusmodi  
 restitutionibus, qua  
 ex voluntatis, seu non  
 iniustis acceptioibus  
 pueniunt: in aliis  
 autem etiam iniustis,  
 qd supra diximus. Et  
 hoc sunt vera fecan-  
 dum rationem iustitiae  
 secundum autem huma-  
 nas coniecturas,  
 penfatis conditionibus  
 personarum, & rerum,  
 potest contingere,  
 qd posset dari pau-  
 peribus, puta, quia  
 cognoscitur qualitas  
 voluntatis domini sic  
 absentis, & creditur,  
 quod raum haberet.

q. 543.

**Ad tertium dicendum,** qd si ille, cui debet fieri restitu-  
 tio, sit omnino ignotus, debet homo  
 restituere si in qd potest, sed dno in  
 elemosinas pro salute ipsius si-  
 ue sit mortuus, siue sit uiuus, p-  
 missa tñ diligenti inquisitione  
 de persona eius, cui est restituitio  
 facienda. Si vero sit mortuus ille,  
 cui est restituitio facienda, debet  
 restituui heredi eius, qui compu-  
 tatur quasi vna persona cum ip-  
 so. Si vero ille sit multum distas,  
 debet sibi transmitti quod ei de-  
 betur, & praecipue si sit res ma-  
 gni valoris, & possit commode  
 transmitti: alioquin debet in ali-  
 quo loco tuto deponi, ut pro eo  
 cõseruet, & domino significari.

**Ad quartum dicendum,** qd aliquis de hoc, quod est sibi p-  
 prium, debet magis satisfacere

ex hoc quod possidere inuenitur, ex natura rei dicitur  
 in responsione ad quintum eundem articulum, non  
 membro illius verbum, sed custodia depozitari  
 se praelatus ad res Ecclesie dupliciter, ut dicitur  
 in articulo. Est sequenti custodia rerum in modum  
 alienatio est sibi prohibita. Est autem custodia  
 aliorum prouentuum, ad simum quali depozitari  
 Et quoniam vt auctor met dicit in quibusdam  
 male vrens, & dissipans portionem illam, per  
 eius, non tenetur ad restitutionem, sed ad  
 ideo vt praelataret se ab his, qui sunt in  
 vsu commissa, dixit, sua custodia depozitari  
 bus casibus ad restitutionem. Primum est  
 tam alteri, & in hoc clauduntur bona depozitari  
 lari, vt canonico, officiali, capellano, vel collegio,  
 hospitali, quam multitudine, vt pauperibus, ac  
 aut fratribus, & alibus, in modum. Primum  
 sunt hospitalibus, aut sunt committi ad  
 mundas feruent manus. Cuius enim hoc de-  
 pauperum in dono eorum est, si hinc sibi  
 alienaret rem suam custodia depozitari.  
 ve dixit, tamen in nobilitate, quam prohibita  
 similia, nisi in casu in quo licite dispensari  
 amplius dicitur in feruas, cum de statu episcoporum

aliter necessitatem: & consequenter sibi debet  
 ab existente in extrema necessitate. Misi autem  
 firm esse verum. Et ratio me mouens est, quia  
 ma necessitatis quomodo cumque, cessat propozitari  
 gentium spectas, vt inferus patet. Et dicitur  
 parentibus, vel his, a quibus ac-  
 cepit maior beneficia: non autem  
 debet aliquis recomponere be-  
 nefactori de alieno: quod con-  
 tingeret, si quod debet vni, alteri  
 restitueret: nisi forte in casu ex-  
 tremam necessitatis, in quo posset,  
 & deberet alicui etiam auferre  
 aliena vt patri subueniret.

**Ad quintum dicendum,** quod  
 prelatus potest rem Ecclesie sur-  
 ripere tripliciter. Vno modo, si  
 rem Ecclesie non sibi deputata,  
 sed alteri, sibi vsurparet, puta, si  
 Episcopus vsurparet sibi rem ca-  
 pituli. Et tunc planum est, qd de-  
 bet restituere, non edo in manus  
 eorum, ad quos de iure perinet.  
 Alio modo, si rem Ecclesie sua  
 custodia deputatam, in alicuius  
 dominium transferat, puta, com-  
 sanguine, vel amici: & tunc de-  
 bet restituere Ecclesie, & sub sua  
 cura habere, ut ad successorem  
 perueniat. Tercio modo, potest  
 praelatus surripere rem Ecclesie  
 solo animo, dum scilicet, ince-  
 pit habere animum possidendi  
 eam vt suam, & non nomine Ec-  
 clesie: & tunc debet restituere, ta-  
 lem animum deponendo.

ARTICVLVS VI.

*Primum teneatur semper restituere ille, qui accepit.*

**Ad sextum sic proceditur.** Vi-  
 detur, qd non teneatur sem-

Super Questionis sexagesime secunda, Articulus  
 I. Narr. e. eiusdem quest. 62. nota in corpore  
 radices: unde omnes restitutiones in quaerentibus

& quomodolibet oritur, vt in casibus non scriptis scias resoluere vtique ad principia non teneatur quis ad restitutionem. Dug ergo sunt radices, ad quarum alteram restitutione omne oportet rasci. Prima est acceptio: secunda est res accepta. Et extenditur in proposito acceptiois nomen ad omnem actum, quo pro-

ximus minus habet. de hoc quoniam habere debet. Incendium enim, contumelia, iniuria distributio, & alia huiusmodi, sub acceptioe commo- pedentur. Oportet igitur primo inspicere, an ille de quo queritur, teneatur ad restituendum ratione acceptiois, vel ratione rei acceptae: an ratione vtriusque. Oportet namque inter ista tria comprehendere omnem restitutionem. Et vt singillatim differamus sequendo literam, generalis regula in restitutionibus ratione rei est, quod tamen teneatur quis ad restitutionem ratione rei, quando cum habet. Et in

proponitur ratio in litera redditur: quia habens id, quod alterius est, habet plusquam suum est, & damnificatus tantumdem habet minus de suo. Et ideo fin formam iustitiae commutativae oportet equalitatem inter eos continere, auferendo ab illo qui habet plus, & dando ei qui habet minus, vt sic fiant aequales, sicut erant a principio, antequam scilicet & ille minus, & ille plus habere, quam suum est. Et ex hac radice prouenit, quod si quis rem alienam ignoranter emisit, non potest retinere eam, quam primam nouit esse alienam: sed teneatur eam domino restituere, nec potest petere ab eo pretium, quo ipse emit a domino rei, sed a venditore: hoc enim, quod res illa aliena est, obligat possessorem ad sui restitutionem domino. Sed occurrit hoc in loco dubium, an res dicatur esse apud aliquem solummodo, quando res ipsa, puta, vestis, vinum, frumentum extat apud eum: vel intelligendum est, quando vel res ipsa salua, vel aliquod loco eius extat, puta, pretium, vel effectus ipsius, puta, conseruatio proprii vini, aut proprii frumenti, quod consumpsisset dum consumpsit alienum: vel alius effectus, puta, nutritio, & huiusmodi, quae ex consumptione relinquunt vel amittunt, quae ex donatione, si rem donando distrahit, consequitur: vel aliquid aliud huiusmodi. Et est ratio dubii, quia varia dicuntur de possessore bonae fidei, de quo loquimur. Dicitur enim in primis, quod si emptorem distrahit vendendo, quod non teneatur ad restitutionem: & similiter si donauit, aut consumpsit, & si res est salua, & fructifera non teneatur ad restitutionem fructuum perceptorum consumptionum. Dicitur deinde, quod quando cumque possessor bonae fidei factus est ex re aliena locupletior, teneatur ad restitutionem. Et ad hoc est textus iuris civilis, si de petico. h. red. l. ite venium. §. eos autem. Ex his enim conuenit, quod pretium quandoque computatur loco rei, puta, cum mihi donatam rem alienam vendidi: factus sum enim ex illa locupletior, & quandoque non puta, cum emptam rem vendidi sine lucro ex parte rei: & nullus consumptio quandoque computatur loco rei, ut cum quotidianos sumptus ex re aliena percipio, quos ex proprio esse iudicatis sum enim ex his entatis expensis locupletior. Et hoc expresse dicitur ibid. l. sed & si lege §. quod autem. Quadoque non, vt cum consumpsit, quia abundabam habendo talem rem, nec fecissem tales sumptus, nisi talem rem habuissem.

Ad euentiam huius rei praesupponendum est, quod sermo totus est de possessore bonae fidei, qui tamen post factum competit se alienum possedisse, & paratus est vnicuique suum reddere. De hoc enim qui solummodo ratione rei teneatur, quae ratio est, ad quid teneatur in casibus huiusmodi. Si recte igitur percipiuntur formam commutativae iustitiae antedictae, apparebit quod non solum res ipsa aliena obligat possessorem ad restitutionem, sed etiam quicquid loco rei successit, vt pretium, uel effectus: si ex his factus est possessor locupletior, obligat eundem ad restitutionem quod inter rem ipsam alienam, & id quod loco eius successit, hoc est differentia in proposito, quod res ipsa obligat possessorem simpliciter, & absolute: id uero quod loco rei successit, ob-

**A** ligat possessorem solummodo in casu, quando scilicet ex hoc factus est locupletior, & ad tantum quantum factus est locupletior, vt bene ius civile decernit. Et de re quidem ratio manifesta est: de eo vero quod loco rei successit ad lucrum, manifestatur: quia quicquid lucri ex re aliena apud possessorem est, suum non est, ac per hoc quantum habet de huiusmodi lucro, tantum habet plus quam suum est. Et cum de minus rei tantumdem habeat minus de suo, oportet secundum iustitiae commutativae formam auferri a possessore non suo, & dari domino rei, vt sic inter eos sit equalitas: & huic rationi omnia consonant. Nam si ex dono possideo alienum, & vendidi, teneor de pretio quo factus sum locupletior. Si autem emi prius, & postea vendidi sine lucro ex parte rei, quamuis forte lucratus fuerim ex labore, vel industria inuenta, non teneor de aliquo. Et similiter si ex dono habi-

**B** tum donauit, non sum ex re illa factus locupletior. De consumptione quoque distinctio consonat, quando scilicet consumptio redundat indirecte in lucrum, puta, quia consumpsisset tantumdem de proprio: tunc enim indirecte factus est locupletior. Quando vero consumptio in nullum redundat lucrum, ad nihil teneatur. Propter quod inuitatus ad coenam rei furtiuae, si bona fide coenat, & nihil propterea lucratur, quia omnino in domo propria tantum expendit, si in ea coenat, quantum si non, ad nihil teneatur: sed si ex hoc, quod ad conuiuium accedit, minus domi expendit, teneatur de tanto, quantum consumit in cena: sed quantum lucratus est indirecte, non expendendo, & comendo propria. Et similiter dicendum de veste pretiosa consumpta, qualem non consumpsisset, nisi dono habuisset. Non enim teneatur de tanto quantum valebat vestis illa, sed quantum consumpsisset de sua veste. Pro generali enim regula in succedentibus, & fructibus, & effectibus rei habendum est, quod solummodo teneatur in quantum aliquid lucri, vel directe habuit, vt puta, recipiendo pretium locationis domus, & fructuum agrorum, & similibus: vel indirecte, ut puta, quia tantum expendisset de suo, utroque enim modo factus est locupletior in quantum ex re aliena. Non tamen dicimus, ex re aliena, ad differentiam lucri ex propria industria: non enim teneatur de tali lucro. Propterea si habuisset pecuniam alienam, & cum ea lucratus fuisset, non teneretur de tali lucro, & de similibus idem est iudicium. Et ex hoc patet, quare quandoque pretium in proposito succedit loco rei, & quandoque non: quia quandoque habet rationem non sui respectu, possessoris, quando scilicet reddit ipsum locupletiosem: & quandoque habet rationem sui, quando scilicet saluatur indemnis: & similiter est proportionaliter de consumptione.

**C** Sed restat adhuc unum dubium: quia scilicet secundum doctrinam hanc, non uideatur aequa lex ista de restitutione ex parte rei, sed claudicat ex una parte, scilicet ex parte possessoris. Nam possessor stare in periculo damni, & non lucri sine ulla culpa sua. Declaratur sequela: quia possessor qui emit, teneatur restituere rem apud se existentem, etiam si non possit pretium quod dedit, recuperare a venditore, ut patet ex dictis. Et tamen nunquam potest lucrari: quia in quantum est factus locupletior, teneatur restituere, ut dictum est.

**D** Sed hoc non est difficile soluere, considerando, quod obligatio ad restituendum, de qua loquimur, non oritur ex actione, aut passione, sed ex ipsa aliena, cui accidit, quod ab hoc possessore habeatur dono, uel pretio, ac per hoc, quod ille damnificatur, & non ille. Quia ergo posse damnum incurrere possessorem ex re aliena, non prouenit ex ipsa re, sed ex modo adiunctae actionis, scilicet emptionis, non debere autem lucrari, ex re ipsa prouenit, aequissima est restitutionis lex ex parte rei secundum ea, quae sunt per se, & non secundum ea, quae sunt per accidens dispositiones.

**E** Circa restitutionem uero ex parte acceptiois, in litera tria membra sunt. Primum est, quando acceptio est iniuriosa, & tunc acceptio ipsa obligat accipientem ad restitutionem. Et sub hoc, Secunda Secunda S. Thomae. I 4. m. 2. b. 2.

**F** igitur restituit, ergo non semper ille qui accepit, teneatur ad restituendum. **Sed contra.** Ille qui peccauit, teneatur satisfacere: sed restitutio ad satisfactionem pertinet, ergo ille qui abstulit, teneatur restituere. **Respondet.** Dicendum, quod circa illum, qui rem alienam accepit, duo sunt considerata, scilicet ipsa res accepta, & ipsa acceptio. Ratione autem rei teneatur eam restituere, quamdiu eam apud se habet, quia quod habet ultra id, quod suum est, debet ei subtrahi, & dari ei cui deest secundum formam commutativae iustitiae: sed ipsa acceptio rei alienae potest tripliciter se habere. Quandoque enim est iniuriosa, scilicet contra uoluntatem existens

membro comprehenditur omnis iniusta damnificatio in qua...
cumque re: ita quod formale considerandum in hoc, est ipsa
damnificatio, que acceptio vocatur, sive fiat capiendo, sive
comburendo, sive praecidendo, quous alio modo. Semper
enim in huiusmodi interuenit damnum alterius: quod ideo

danri, vt cum accommo equum, vt dicitur ad hunc...
& in deposito, cum quis pro mercede custodiat...
Insufficienter ergo auctor modis, quibus accipitur...
se habere potest, diligitur.

eius, qui est rei dominus, vt patet in furto, & rapina. Et tunc tenetur ad restitutionem, non solum ratione rei, sed etiam ratione iniuriar actionis, etiam si res apud ipsum non remaneat. Sicut enim qui percutit aliquem, tenetur recompenare iniuriam passio, quamuis apud ipsum nihil maneat: ita etiam qui furatur, uel rapit, tenetur ad recompenationem damni illati, etiam si nihil inde habeat: & ulterius pro iniuria illata debet puniri. Alio modo, aliquis accipit re alterius in utilitatem suam absque iniuria, cum uoluntate, scilicet eius cuius est res, sicut patet in mutuis. Et tunc ille qui accipit, tenetur ad restitutionem eius, quod accepit non solum ratione rei, sed etiam ratione acceptiois, etiam si rem amiserit: tenetur enim recompenare ei, qui gratiam fecit: quod non fieret, si per hoc damnum incurrat. Tertio modo aliquis accipit re alterius absque iniuria, non pro sua utilitate, sicut patet in depositis. Et ideo ille, qui sic accipit, in nullo tenetur ratione acceptiois, quinimo accipiendo, impedit obsequium, emptione, & huiusmodi. Accipere enim pro quo datur aliquid correspondere et in re admixta, ut patet in mutuis. In quibus si respondens non esset mutuum. Dicitur quod restitutionis debitum, propter acceptioem non sit simplex, quia tamen non habet restitutionem deum, extra genus hoc ponitur. Distinctio quod nexumque restitutionis debitum habens, accipit, & dicitur, quod tripliciter se habere potest iniuria, & hoc est primum membrum: vel comminans, sic aut in solam accipiens utilitatem, & hoc est membrum: aut non in utilitate accipiens, & hoc est membrum. In his enim omnibus simplex est acceptio differenti, & instanti est simplex, uti ad hoc correspondens dicitur, vt merces pro propositio, & modis, varietur debitum restituendi, ut patet in acceptio de positum mercede, aut aliqua propria mercedem de leui, & forte de leuissima culpa, de qua nequam, si simplex fuisse acceptio, &c.

ria, cum uoluntate, scilicet eius cuius est res, sicut patet in mutuis. Et tunc ille qui accipit, tenetur ad restitutionem eius, quod accepit non solum ratione rei, sed etiam ratione acceptiois, etiam si rem amiserit: tenetur enim recompenare ei, qui gratiam fecit: quod non fieret, si per hoc damnum incurrat.

hoc damnum incurrat. Tertio modo aliquis accipit re alterius absque iniuria, non pro sua utilitate, sicut patet in depositis. Et ideo ille, qui sic accipit, in nullo tenetur ratione acceptiois, quinimo accipiendo, impedit obsequium,

Secundum membrum est, quod acceptio est ex uoluntate domini in utilitatem accipientis, tunc etiam acceptio ipsa obligat accipientem ad restitutionem. Et sub hoc membro non clauditur nisi acceptio illa, quae est pro sola utilitate accipientis, vt patet ex ratione literae, quia, si tenetur ad gratiam recompenandam ille qui accipit. Hoc non habet locum in acceptioe pro eoi utilitate, tradentis, & accipientis: quia ex quo commune est beneficium, neuter alteri tenetur ad gratiam recompenandam.

ignore, emptione, & huiusmodi. Accipere enim pro quo datur aliquid correspondere et in re admixta, ut patet in mutuis. In quibus si respondens non esset mutuum. Dicitur quod restitutionis debitum, propter acceptioem non sit simplex, quia tamen non habet restitutionem deum, extra genus hoc ponitur.

Distinctio quod nexumque restitutionis debitum habens, accipit, & dicitur, quod tripliciter se habere potest iniuria, & hoc est primum membrum: vel comminans, sic aut in solam accipiens utilitatem, & hoc est membrum: aut non in utilitate accipiens, & hoc est membrum. In his enim omnibus simplex est acceptio differenti, & instanti est simplex, uti ad hoc correspondens dicitur, vt merces pro propositio, & modis, varietur debitum restituendi, ut patet in acceptio de positum mercede, aut aliqua propria mercedem de leui, & forte de leuissima culpa, de qua nequam, si simplex fuisse acceptio, &c.

Sed quod in litera dicitur, quod accipiens in suam solam utilitatem a domino uoluntario tenetur ad restitutionem, etiam si rem amiserit, non caret serupulo, quoniam vt patet extra, de commodato, casus fortuitus, quo perit commodatum, non debet imputari ei cui commodatum est, nisi propter moram, culpam, aut pactum. Non tenetur ergo qui accipit in suam praecise utilitatem ad restitutionem, si rem amiserit sine omni culpa sua, quae amittitur tenetur de leuissima culpa, ut ibidem dicitur. Quomodo ergo saluabitur praesens littera absolute dicens, quod tenetur restituere, etiam si rem amiserit?

Quamuis igitur, quod obicitur restitendae, scilicet acceptio est in fauorem utilitatis, non est finis generis: quia non est acceptio simpliciter, uti uerum uirtus, quod acceptio componitur cum utilitate dante ratione, vt patet differenti per huiusmodi, si quis quare, quare auctor insuper dicitur, quod acceptio non sit simplex, & non potest simpliciter respondetur, quod causa quare non uoluntaria dicitur, est, quia tractabat de iustitia commutativa, & propter hoc grauita longe sunt: & acceptio ad utilitatem spectantis misse post simplices tractanda, & plerisque indicanda.

Ad hoc dubium licet dicitur forte posset, quod auctor loquitur de acceptioe, qua transferatur dominium rei, quia dat exemplum de mutuo: quia tamen exemplum ratione clarioris discipline ponuntur, alter dicendum est, quod doctrina moralis est secundum ea, quae continentur, vt in pluribus, nec oportet in moralium documentis excipere raro contingentia. Vnde cum fortuita sint de numero rarorum, vt patet in 2. Physi. consequens est, quod praesens littera docens moralia absolute, uera sit, indicans secundum id, quod est frequenter, quod scilicet accipiens in sui utilitatem praecise a domino uoluntario, tenetur restituere, etiam si rem amiserit. Et decretalis aspicit ad casus, uera quoque est, decernens, quod accipienti commodatum causa sui, non debet fortuitus casus imputari.

In responsione ad secundum, circa illas septem rationes dubium occurrit. An si restituendo per occidendum rem, sequeretur criminis detentio, restitueretur stipendam rem acceptam: An sufficit restitueretur restitutionem. Et licet hoc dubium spectet ad aliam questionem, ubi tractatur quod est restituendum, per hanc tamen argumentum huius hic mouetur, restitueretur di, quia non debet fieri commutatio, restitueretur tunc enim domino d'iplicere commutatio, restitueretur maiorem illius rei, sicut illam habere, uel restituere, aliam autem parte est, quia homo non tenetur ad restituendum suam, vt restituit alteri rem suam.

Tertium membrum est, quando acceptio est ex uoluntate domini, non pro utilitate accipientis. Tunc enim acceptio ipsa non obligat accipientem ad restitutionem: quia accipiendo, obsequium impendit, sed res accepta, quia aliena est, obligat eundem ad restitutionem. Et ideo secundum regulam prius datam de obligatione ex parte rei, tunc iste qui sic accipit, tenetur, quantum rem habet. Propter quod si rem perdidit, non tenetur, nisi ex magna sua culpa, inquit auctor, amiserit illam. Quod iuste sub aliis uerbis docent, dicentes, quod tenetur de dolo, & lata culpa, non autem de leui, aut leuissima: & uocatur magna, seu lata culpa, quando non custodiunt ea diligentia res depositas, quae custodiunt suas.

In responsione ad secundum, circa illas septem rationes dubium occurrit. An si restituendo per occidendum rem, sequeretur criminis detentio, restitueretur stipendam rem acceptam: An sufficit restitueretur restitutionem. Et licet hoc dubium spectet ad aliam questionem, ubi tractatur quod est restituendum, per hanc tamen argumentum huius hic mouetur, restitueretur di, quia non debet fieri commutatio, restitueretur tunc enim domino d'iplicere commutatio, restitueretur maiorem illius rei, sicut illam habere, uel restituere, aliam autem parte est, quia homo non tenetur ad restituendum suam, vt restituit alteri rem suam.

Ad hoc dicitur, quod licet casus iste non habeat, eo quod oporteret simul concurrere, quod restitueretur alium: nec tunc, si exacta post congrua restitueretur tate possit restituere illa in specie, & cum restituatur, nullo modo dominus commutatioem accipere, si accideret, uideatur mihi, quod non restitueretur nem illius rei, sed estimationis eiusdem. Restitueretur est, quia ob restitutionem bonorum auctore tenetur aliquis ex vi debiti ad damnificandum, quod est prioris ordinis. Res autem exterioris, quod est, qui ipsi

ad dimitis spectantes, sunt bona inferioris ordinis: fama autem est superioris ordinis, iuxta illud: Melius est nomen bonum, quam divitiae multae: unde non tenetur quis damnificare se in fama, ve restituat rem illam in specie: Et si quis obicit, quod non propter rem illam, sed propter actum virtutis iniuria, scilicet

tenetur autem ratione rei, Et propter hoc, si ei subtrahatur res absque sua culpa, non tenetur ad restitutionem: secus autem esset, si cum magna sua culpa rem depositam amitteret.

Ad primum ergo dicendum, quod restitutio non ordinatur principaliter ad hoc, quod ille, qui plus habet, quam debet, habeat: sed ad hoc, quod illi, qui minus habet, supplicetur. Unde in his rebus, quae unus potest ab alio accipere sine eius detrimento, non habet locum restitutio, puta, cum aliquis accipit lumen a candela alterius. Et ideo quamvis

hoc ille omittens reddere rem eandem, non omittit actum iustitiae debitam: Maior propositio manifestatur ex hoc, quod homo non tenetur ex natura debiti vendere seipsum, ut restituat pecuniam, quam furatus est: quia libertas est bonum superioris ordinis inestimabile. Nec bene pro toto libertas venditur auro, & simile est de fama. Dixi autem ex natura debiti, quia licet ex natura legis puniatur, si tenetur se vendere, si fieret lex talis, velim erant in lege Moysi, iuxta illud Exo. 21. Si non habueris, quod pro filio reddat, venundabitur: non tamen ad hoc tenetur ex natura debiti. Unde etiam iuxta legem non tenetur, nisi post tententiam.

In responsione ad secundum dubium occurrit, An vno integre restituente, alij qui etiam in solidum tenebantur ad restituendum, teneantur de necessitate salutis ad refundendum illi, qui restituit, & ad quantum quilibet tenetur, si tegetur. Et est ratio dubij, quia cum nisi nihil acceperint ab illo, qui restitutionem fecit, non tenentur ei aliquo restitutionis iure. Restitutio enim praesupponit acceptionem, vel rem acceptam, ut dictum est. Quo autem alio iure tenentur, oportet ostendere.

In oppositum autem est littera praesens, cui consonare omnes de hoc scribentes, videntur.

Ad hoc dicitur, quod in hac materia est aliquid clarum, & manifestum: aliquid vero obscurum, & quod magna inquisitione indiget, si dilucidetur: hac ergo partitione utendum est. Tripliciter namque modo contingere potest casus iste. Primo, rebus acceptis existentibus apud eos, qui acceperunt. Secundo, rebus acceptis consumptis ab eisdem. Tertio, quod nulla fuerit acceptio bonorum alicui, sed solum damnificatoria, ut in destructione domus, incendio, conculatione feminum, & huiusmodi. Et in primo, & secundo casu clarum est, quod alij tenentur refundere ei, qui restituit, tanquam substituto domino illarum rerum. Ex eo namque, quod vnus restituit pretium totius, factus est dominus rerum extantium apud alios, & est substitutus in iuribus illius, cui rerum consumptarum pretium debebatur ab his, qui consumperunt. Et hoc patet, quia ista refusio debet fieri iure restitutionis ratione rei acceptae extantis, vel mala fide consumptae: quoniam fit illi, qui succedit domino, vel in domino respectu extantium rerum, vel in iuribus respectu consumptarum. Et hoc est, quod Doctores dicunt, dum docent, quod tenetur refundere qui liber pro portione, quae ad eum devenit.

In tertio casu, quando ad nullam portio aliqua devenit, obscurum est, an alij tenentur refundere. Nam ratione rei nullus tenetur, sicut in prioribus casibus ratione autem actionis, qui tenentur iniuriato, non tenentur isti tanquam subrogato patre. Videatur autem mihi considerandum, & distinguendum esse, an ille vnus, qui integre restituit, succedat damnificato in hoc, quod aliquis incurrit damnium, vel ab eisdem. Nam ex tenetur illum ad damnio releuare, ut patet: sed ex hoc, quod aliquis paritur ab aliquo damnium, bene sequitur, quod sit ab illo releuandus.

Ad hoc autem discernendum oportet peripicere, an ille vnus, qui integre restituit, fuerit inductus, aut inducens, aut eque sponsorius ad damnificationem: quia si fuit inductus, tenetur alij, qui ipsam ad maleficium induxerunt, ad refundendum eis, saltem

A equis portionibus: quoniam inductus ad maleficium ex hoc ipso, quod inductus est ad damnificandum alium, consequenter ductus est ad statum, in quo tenetur ad satisfaciendum insolvidum, ac per hoc ab inducentibus passus est per viam sequelae hoc damnium: & sic ille inductus non solum succedit in damno, sed etiam in damnificatione ab eisdem. Si vero fuit inductor aliorum ad maleficium, ille, qui integre restituit, non tenetur inducti ad refundendum eidem, quia isti non damnificaverunt, deducendo ipsam ad statum, in quo tenetur ad restituendum insolvidum, sed econtra: unde ille non succedit, nisi in damno. Si autem eque spontaneus fuit ille, qui integre restituit, ita quod nec induxit, nec inductus fuit: tunc substituentium est, aut ille sine aliis ad maleficium perpetrandum non iussit: puta quia periculosa aggressio, vel sine focis non fuisse ausus, vel huiusmodi. Et sic, cum par sit de omnibus huiusmodi ratio, quilibet alium praedicto modo damnificavit indirecte, quoniam quilibet possit locum in statu restituendi insolvidum: ac per hoc equis saltem portionibus tenetur ei, qui restituit, refundere, & gratias agere illi, quod eripuit eos ab onere restituendi insolvidum. Aut quilibet sine aliis iussit, sed tamen socialiter iuravit: & tunc de rigore iuris non videtur, quod tenentur alij eidem refundere, quia nullus alium damnificavit, quamvis de equitate deberent refundere eidem. Aequi quippe est, ut socij in damno inferendo, sint etiam socij in damno sustinendo.

Ad secundum dicendum, quod homo, etsi non tenetur crimine suum detegere hominibus, tenetur tamen crimen suum detegere Deo in confessione: & ita per sacerdotem, cui confitetur, potest restitutionem facere rei alienae.

Ad tertium dicendum, quod quia restitutio principaliter ordinatur ad remouendum damnium

perpetrandum non iussit: puta quia periculosa aggressio, vel sine focis non fuisse ausus, vel huiusmodi. Et sic, cum par sit de omnibus huiusmodi ratio, quilibet alium praedicto modo damnificavit indirecte, quoniam quilibet possit locum in statu restituendi insolvidum: ac per hoc equis saltem portionibus tenetur ei, qui restituit, refundere, & gratias agere illi, quod eripuit eos ab onere restituendi insolvidum. Aut quilibet sine aliis iussit, sed tamen socialiter iuravit: & tunc de rigore iuris non videtur, quod tenentur alij eidem refundere, quia nullus alium damnificavit, quamvis de equitate deberent refundere eidem. Aequi quippe est, ut socij in damno inferendo, sint etiam socij in damno sustinendo.

Ad argumentum igitur ex littera assumptum dicitur, quod author loquitur in littera de surripientibus res, ut patet in argumento, quos concessum est teneri ad refundendum ratione rei, quae ad eos pertinet. Nos autem loquimur in hoc vltimo de praesice damnificantibus alterum sine cuiuscunque lucro, de quibus etiam dixi, quod mihi videtur rationi consonum.

In eadem responsione ad secundum eiusdem sexti articuli dubium quorundam occurrit circa vltima verba, scilicet, Quod tamen potest condonare, An is, qui ad restituendum tenetur, absolutus sit coram Deo a debito restitutionis ex hoc, quod petit ab eo, cui tenetur remissionem, & habuit ab eo gratiam: an requiratur, quod offerat pecuniam, vel rem in prompta. Et est ratio mouendi hoc dubium diuersitas scriptorum.

Ad hoc breuiter dicitur, quod quocumque modo perueniatur ad hoc, quod dominus rei, seu cui restitutio fieri debet, libere donat, aut remittit, absolutus est debitor coram Deo. Nihil enim refert praebitis, obsequio, vel intercessione, aut oblatione, aut quouis alio modo procurare, dummodo perueniatur ad id, vnde pendet vinculum restitutionis, liberam scilicet voluntatem Domini, per quam est possessor, & distributor, & donator rerum suarum. Quicquid autem rationabiliter in hac re dubitatur, est pro tanto, quia dubitatur, an libere ille donet sua, quae non sunt in sua potestate potestata sed hoc, & caetera dubia cessant, quando constat ex verbis donantis abique metu, fraude, desperatione rei recuperandi, & breuiter omnibus facientibus voluntarium missum, quod ipse libere donat. Nec obstat si forte idem oblata re non donat, aut donare quoniam praesentia rei mouet ad cupiditatis passionem, ex qua fit ille liberalis, extra quam passionem existens, in absentia rerum liberaliter donat. Facilius est enim esse liberalem in donando sua, quae non possidet, quam extrahendo a se, quae possidet. Unde scripturus iste superius est, quoniam potius, si restituitur in veritate, paratus est, & pauper, & creditor diues, & vniuersaliter, quando donatio esset opus pietatis, consulendum est, ut absentibus rebus petat donationem, ne intret creditor in tentationem illiberalitatis ex praesentia rerum, sed extra omnem passionem existens, liberaliter donec. Experimur enim in alijs, quod virtute facilius feruamus remoti a praesentia obiectorum, ut patet in cibis, & venereis. Nec propterea non libere abstinemus, quia extra praesentiam obiectorum sobrijs, & casti sumus, qui forte in praesentia laberemur.

Circa praedicta occurrit nonnum dubium, An pluribus insolvidi obligatis ad restitutionem, possit dominus gratiam remissionis quibusdam facere, & totum ab vno exigere in foro conscientiae. Et est ratio dubij, quia Dominus remittendo quibusdam, donat eis quicquid habent de suo. Quod autem donauit vni, non de-

beo

beo amplius ab alio repetere: alioquin non simplum, sed multiplicatum restitueretur.

In oppositum autem est, quia omnia iura conceduntur, contra quemlibet eorum, qui tenentur in solidum, ad restitutionem posse agi.

\*allis, quam doque.

di. 15. q. 1. art. 5. q. 5.

Ad hoc dicitur, quod si donatio de suo, & non de alieno, aut alij debito, fieri possit, si dominus, cui restituitur facienda est liberaliter donat, non debet in praedictum aliorum huiusmodi donatio redundare.

ARTICVLVS VII.

Virum iiii, qui non acceperunt, teneantur restituere.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur, quod illi, qui non acceperunt, non teneantur restituere. Restitutio enim quaedam poena est accipientis: sed nullus debet puniri, nisi qui peccauit: ergo nullus debet restituere, nisi qui accepit.

¶ 2 Præterea. In iustitia non obligat aliquem ad hoc, quod rem alterius augeat: sed si ad restitutionem teneretur, non solum ille qui accepit, sed etiam illi, qui qualitercunque cooperantur, augetur ex hoc res illius, cui est aliquid subtractum, tum quia sibi multoties restitutio fieret: tum etiam quia quandoque aliqui operam dant ad hoc, quod aliqua res alicui auferatur, quæ tamen ei non auferatur: ergo non tenentur alij ad restitutionem.

¶ 3 Præterea. Nullus tenetur se periculo exponere ad hoc, quod rem alterius saluet: sed aliquando manifestando latronem, vel ei resistendo, aliquis periculo mortis se exponeret: non ergo tenetur aliquis ad restitutionem propter hoc, quod non manifestat latronem, vel non ei resistit.

SED CONTRA est, quod dicitur Roman. 1. Digni sunt morte,

qui tenentur in solidum, viderint. Et hoc concedunt iura, & non quod portiones donatæ quibusdam, exigantur postmodum ab vno, aut pluribus obligatorum in solidum: quoniam hoc, ut patet ex prædictis, iniquum est.

Super questio sexagesime secundæ, artic. septimum. In art. 7. eisdem 62. quaest. prosequendo ambiguitates spectantes ad personam restituentis, quis tenentur ad restitutionem, notanda, & declaranda primò occurrit illa maxima. Quicumque est causa iniuste acceptionis, tenetur ad restitutionem. Vt si quidem male intellecta, & applicata, ut scripta doctorum præ se ferunt, quibus authoris verba hoc in loco fauere videntur, dum dicit, quod ad restitutionem obligat consensus in eo, sine quo rapina fieri non potest, aiuntque, quod requiritur ad restitutionis vinculum, quod sit causa, sine qua non acciperetur: Sed si omnino acceptio fuisset per alium facta, non tenentur ad restitutionem, nisi ratione rei, quæ ad ipsum devenit. Et ex hoc principio deducitur, quod causæ instrumentales particulares, loco quarum omnino fuissent alia, ut ministri ad viuras, & inferiores milites, & pedites ad bellum manifestè iniustum, non tenentur, nisi aliquid ad eos deuenit: quoniam loco eorum alij assuescent, qui idem fecerunt.

¶ Sed salua eorum reuerentia, valde isti errant in sensu illius ma-

xima, & consequenter longè aberrant a primis est causa, per quam sic, quam causa quoniam ista inter causas non computatur, patet in philosophia. Et in proposito causam est, quæzunque efficiat ipsam acceptionem

non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus: ergo pari ratione etiam consentientes debent restituere.

RESPONDEO. Dicendum, quod sicut dictum est, ad restitutionem tenetur aliquis non solum ratione rei alienæ, quam accipit, sed etiam ratione iniuste acceptionis: & ideo quicumque est causa iniuste acceptionis, tenetur ad restitutionem: quod quidem contingit dupliciter, directe scilicet, & indirectè. Directè quidem, quando inducit aliquis alium ad accipiendum: & hoc quidem tripliciter. Primo quidem modo, mouendo ad ipsam acceptionem, quod quidem fit præcipiendo, consulendo, consentiendo expresse, & laudando aliquem quasi strenuum de hoc, quod aliena accipit. Alio modo ex parte ipsius accipientis, quia licet cum receptat, vel qualitercunque ei auxilium fert. Tertio modo ex parte rei acceptæ, quia scilicet particeps est furti, vel rapina, vel quasi socius maleficij. Indirectè verò, quando aliquis non impedit, cum possit, & debeat impedire, vel quia subtrahit preceptum, siue consilium impediens furtum, vel rapinam: vel quia subtrahit suum auxilium, quo posset obfistere: vel quia occultat post factum, quæ his rebus comprehenduntur.

Infusio, consilium, consensus, palpo, recursum.

Participans, mutus, non obstant, non manifestans.

Sciendum tamen, quod quicumque præmissorum semper obligant ad restitutionem. Primò, iussio: quia ille, qui iubet, est

res, quod secundum iustitiam rigorem, quod in bello manifestè iniusto, tenetur restituere, quod intule: aut non minus, quam cum concurrunt, quæcumque exhibere debent, teneantur, nisi secundum facultates suas, impediante. Ministri quoque furis, & rapinis, qui deseruiunt sine sponte, siue mercede acceptiones, est nihil ad eos deueniat, siue ne iniuste acceptionis, quam efficiunt, libetator in particularibus casibus, ut dicitur, in rapione viuras, furti, &c. an in aliis: quoniam si quis accipit furti per alium, & viuras accipit, bique enim ille mediator accipit aliquid, hoc utrobique tenetur ipse ad restitutionem causa iniuste acceptionis.

In eodem articulo circa eam, quæ dicitur, in indirectè, aduerte, quod auctor in primò procedenti libro, duas condiciones exprimit, iniuste acceptionis causa indirectè. Primò, impedire: secunda est, quod debeat impedire.